

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1940.

Andra kammaren.

Nr 22.

Torsdagen den 19 december.

Kl. 2 e. m.

§ 1.

Anmäldes och godkändes andra särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till förlagskapital för inköp av förnödenheter m. m.;

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till torvberedning å vissa staten tillhöriga mossar;

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av vissa arvoden m. m.;

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ekonomiskt stöd åt den som lidit förlust i anledning av vissa åtgärder som vidtagits för militära ändamål;

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m.;

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till förmalningsersättningar;

nr 91, angående kristillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl.;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lärarens avlönings- och anställningsförhållanden under tid, då undervisningen inställes eller begränsas på grund av vid krig eller krigsfara vidtagna anordningar eller till följd av bränslebrist eller av annan dylik orsak, m. m.;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens tecknande av aktier i Aktiebolaget Träkolsbriketter;

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en lånefond för anskaffande av gasgeneratorer för vissa fartyg;

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avtal rörande leverans av flygmateriel till staten;

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anläggningar för utnyttjande av vissa staten tillhöriga malmfyndigheter m. m.;

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten vid försvarsväsendet;

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till ytterligare förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget;

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av vedproduktionen;

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående för skilda ändamål å drift- och kapitalbudgeten åskade anslag, hänförliga till tilläggsstat I för budgetåret 1940/41; och

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till importörer och exportörer för vissa krigsförluster.

§ 2.

Svar på
interpellation.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr förste vice talmannen Magnusson till mig riktat följande fråga:

Har statsrådet beaktat det historiska och kulturella värde, som är förknipat med kronans löneboställen, och vill herr statsrådet medverka därtill, att ännu kvarvarande boställen i största utsträckning bevaras i kronans ägo och, så långt detta ur ekonomiska synpunkter är lämpligt, i ett för sin boställsnatur karakteristiskt skick?

I interpellationen har diskuterats, huruvida det som motiv för försäljningarna framburna skälet om boställenas dåliga räntabilitet varit orsakat huvudsakligen av boställenas mindre goda beskaffenhet och jordbrukets dåliga räntabilitet över huvud eller därjämte och i avsevärd mån av en i denna del mindre tillfredsställande domänverksskötsel, såsom allt för länge tillbakasatta husbyggnader m. m. Skulle verkligen svenska kronan, frågar interpellanten, icke ha råd att runt om i Sveriges bygder, där möjlighet därtill ännu förefunnnes, bevara karakteristiska boställen såsom goda och varaktiga minnen av en tid som varit. Med förnuftig skötsel borde detta enligt interpellanten i vart fall icke förorsaka kronan några direkta utgifter, även om full ränta å kapitalvärdet icke kunde påräknas.

Byggnadsbeståndet å kronans egendomar har liksom för jordbruket i allmänhet först de senare åren blivit särskilt uppmärksammat. Jag vill erinra om att ända till början av 1930-talet byggnadsskyldigheten i huvudsak åvilade arrendatorerna, varvid domänverket bidrog med vissa vid förslagets uppgörande angivna belopp antingen såsom ett visst fastställt årligt nybyggnadsbelopp eller genom avkortning av arrendet. I många fall fingo arrendatorerna därigenom själva stå för en icke ringa del av kostnaderna. Under den tid arrendatorerna vid eventuell överlåtelse av arrenderätten hade relativt stor frihet att betinga sig ersättning av tillträddaren för utförda byggnads- och grundförbättringsarbeten torde systemet ha fungerat någorlunda bra, därest arrendatorn hade tillräckliga ekonomiska resurser. Sedan prövningen av avträdesbeloppen blev noggrannare och vid arrendesättningarna arrendatorns nedlagda kostnader i större utsträckning avskrevos såsom tillgodogjorda under löpande arrendeperiod, torde större återhållsamhet från icke påbudna förbättringar kunnat förmärkas från arrendatorernas sida. En starkt återhållande faktor ha även de ökade byggnadskostnaderna varit. Därest nybyggnad under löpande arrendeperiod blev aktuell, ansåg mången arrendator det belopp domänverket fordrade i ränta för nedlagda kostnader såsom tillägg till åsatt arrendebelopp bliva en med hänsyn till jordbrukets ekonomiska förutsättningar för hög avgäld och avstod därför från byggnaden.

Från statsmakternas sida har ofta påtalats den låga räntabiliteten å domänverkets jordbruksdomäner, vilket torde ha föranlett det nämnda förfarandet från domänverkets sida. Samma förfarande tillämpas ännu i dag av många jordägare, som kontinuerligt bortarrendera ett större komplex av jordbruks-egendomar.

Under 1930-talet ha flera omständigheter bidragit till att aktualisera icke endast frågan om ett bättre bostadsbestånd utan även frågan om tidsenliga arbetsbesparande ekonomibygnader. Domänverket har i anledning härav under senare år på ett mera effektivt sätt bidragit till lösandet av byggnadsfrågorna. Under år 1939 t. ex., då driftresultatet för domänerna visade en förlust å 181,084 kronor och hela utgiftsbeloppet för domänerna uppgick till 2,850,028 kronor, belöpte enbart å byggnadskontot 2,022,447 kronor.

Svar på interpellation. (Forts.)

Det icke ringa antal arrendeställen domänverket har under sin förvaltning innebär självfallet att en väsentlig tid åtgår för att fullborda ifrågavarande byggnadsarbeten. Härtill komma de under senare år ytterligare ökade byggnadskostnaderna.

I ett av mig infordrat yttrande har domänstyrelsen framhållit, att med hänsyn till den byggnadsstandard, som numera allmänt betraktas som eftersträfvansvärd ur såväl hygienisk som arbetsbesparande synpunkt och vilken i väsentliga delar skiljer sig från vad som blott för några år sedan ansågs tillfredsställande, måste byggnadsverksamheten vid jordbruksegendomar bli mycket omfattande. Det är icke endast fråga om en förbättring av byggnadsbeståndet som sådant utan det gäller även införande av anordningar, vilka tidigare ej funnits, såsom värmeledningar, vatten- och avloppsledningar, tillförande av elektrisk kraft samt arbetsbesparande åtgärder i ekonomihusen. Det torde kunna ifrågasättas om med nuvarande byggnadskostnader en byggnadsverksamhet i erforderlig omfattning med denna standard är möjlig att genomföra. Domänstyrelsen har med anledning härav ansett det nödvändigt att undersöka möjligheterna för en begränsning av byggnadsprogrammet huvudsakligen till sådana egendomar, som efter omprövning finnas vara av beskaffenhet att böra behållas i statens ägo. Domänstyrelsen uppdrog därför den 30 april 1940 åt domänintendenterna att enligt vissa direktiv uppgöra en förteckning å dylika fastigheter. Vid meddelande av uppdraget framhöll styrelsen, att det vore givet, att kronan icke borde avhända sig egendomar, som i en framtid kunde bli erforderliga för allmänna statliga ändamål, och att det måste anses förtänksamt att inom respektive län såsom reserv behålla ett lämpligt antal jordbruksfastigheter. Dessa kunde behövas för sociala ändamål såsom anstalter och skyddshem av olika slag, för fångvårdens behov, för skoländamål, för försöksverksamhet på jordbrukets område m. m.

Även andra skäl kunde påkalla ett bibehållande av jordbruksfastigheter i statens ägo. Såsom sådana framhöll styrelsen följande. Jorddelningslagens bestämmelser angående avstyckning och de lokala förhållandena i övrigt kunde medföra, att en avyttring av egendom på grund av befintlig skogstillgång ej vore förenlig med det allmännas intressen. På grund av omständigheterna kunde värdestegring vara att förvänta och den lämpliga tidpunkten för en exploatering av jorden inträffa först i en framtid. Egendom kunde förväntas bli erforderlig för allmänt lokalt behov, t. ex. utvidgning av område för städer, kommuner och andra samhällsbildningar. Dylik egendom borde ej avyttras till enskild person utan borde behållas för att vid lämplig tidpunkt försäljas till vederbörande samhälle. Sedermera anmodade styrelsen den 11 maj 1940 domänintendenterna att i förteckningen jämväl ange de egendomar, som enligt lokalförvaltningarnas mening lämpligen borde överlämnas till egnahemsstyrelsen för att i dess regi utnyttjas för arrendeegnahemsverksamheten. Avsikten med domänstyrelsens utredning är alltså att så vitt möjligt få konstaterat i vilken omfattning staten för tillgodoseende av sina intressen behöver äga tillgång till jordbruksfastigheter.

I sitt yttrande har domänstyrelsen påpekat, att den i vissa fall redan tagit hänsyn till de synpunkter, som framförts i interpellationen. Som exempel nämnes, att det ansetts vara av allmänt intresse att av den i interpellantens hemlän belägna Höjentorps kungsgård i kronans ägo bevara huvudgården med det vackra och ålderdomliga corps de logiet samt egendomens säregna skogsmarker. Styrelsen har vidtagit åtgärder för att försätta egendomen i ett med hänsyn till dess kulturhistoriska minnen värdigt skick. Men kostnaderna ha gått till icke mindre än 62.900 kronor. Till huvudgården hör en åkerareal av 56 hektar, och arrendet utgör för innevarande år 2,000 kronor och för vartdera

Svar på interpellation. (Forts.)
av åren 1941—¹⁴/₃ 1942 och 1942—¹⁴/₃ 1943 2,500 kronor. Mölleröds kungsgård i Kristianstads län med mindre gott jordbruk har av liknande anledning ansetts böra behållas i statens hand. För iståndsättningen har under år 1940 anslagits 41,383 kronor. Den årliga arrendeavgälden för egendomen med dess åkerareal om cirka 63 hektar utgör endast 2,660 kronor. Bråborgs kungsgård i Östergötlands län är vidare en domän, som bland annat av nu omförmälda skäl bör bevaras i statens ägo. För egendomens iståndsättning har styrelsen beräknat kostnaderna till 133,000 kronor. Den påberäkneliga årliga arrendeavgälden för gården med dess 230 hektar åker har uppskattats till 12,625 kronor.

När den av domänstyrelsen igångsatta utredningen slutförts, har styrelsen för avsikt att med framläggande av sina synpunkter på frågan underställa densamma regeringens prövning, och därefter kommer regeringen att taga ståndpunkt till frågan, huruvida en ändring av direktiven för försäljningspolitiken kan anses påkallad.

Enligt min mening ha hittills skedda försäljningar av kronoegendomar icke medfört, att det av interpellanten anförda önskemålet att i kronans ägo bevara karaktäristiska boställen såsom goda och varaktiga minnen av en tid som varit trätts för nära. Jag anser icke allenast, att dylika egendomar även framdeles böra bibehållas i kronans ägo utan även att det kan vara av ett visst värde att kronan bibehåller egendomar, som, utarrenderade efter principer, vilka möjliggöra jordbrukskapitalets bevarande, kunna väl hävdas såsom mönster för arrendejordbruk.

Härefter yttrade:

Herr förste vice talmannen **Magnusson:** Till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet ber jag att få framföra mitt tack för att han gjort sig mödan att besvara denna interpellation, som av en särskild anledning kom ganska sent. Jag förstår ju, att det åstadkommit åtskillig möda att lägga detta arbete till allt annat, som påvilar ett statsråd i dessa dagar. Jag ber också att få säga, att när jag här kommer att rikta en kritik mot vad som skett, riktar jag den icke mot herr statsrådet, då jag väl vet, att det här rör sig om förhållanden, vilka ha sina rötter vida längre tillbaka i tiden än herr statsrådets handhavande av jordbruksdepartementet. Jag tillåter mig dock säga, att det borde ha visats något mera återhållsamhet ifråga om försäljningarna, än som varit fallet under de senaste åren. Jag ber emellertid den icke alltför talrikt närvarande kammaren ägna en stunds uppmärksamhet, icke så mycket åt mig men mer åt den märkliga, stora kulturhistoriska och kulturbevarande fråga, som här framförts, och att uppmärksamma vad jag tillåtit mig säga i interpellationen. Jag kan ju väl förstå att flertalet av de närvarande icke läst interpellationstexten. Det är ju för övrigt ganska förklarligt med hänsyn till den översvämning av riksdagstexter, som förekommer mot slutet av en riksdag.

Kronans jordbruksdomäner ha ju tillkommit på grund av för vårt land alldeles särskilda omständigheter. Vi ha varit ett land med rikedom på jord men fattigdom på kontanta pengar. Detta har gjort, att man under gången tid, då det svenska samhället och dess utomordentligt goda och välfuntade organisation uppbyggdes, måste se sig om efter möjligheter att finansiera denna organisation, vilka möjligheter man, i olikhet mot en del övriga europeiska länder, icke kunde finna genom att anlita guld, som ju icke fanns i vårt land, utan genom anlåtande av en annan tillgång, nämligen rikedomen på jord. Därför gick man in för ett, såvitt jag känner, för vårt land säreget lönesystem, nämligen med jordavlönning. Jag har i interpellationen påpekat, att det syste-

Svar på interpellation. (Forts.)

met var så fullständigt genomfört, att inom hela den civila förvaltningen från länsmanen till landshövdingen, inom den ecklesiastiska staten från klockaren till biskopen, och inom den militära staten från den indelte knekten och båtsmannen upp till översten och i vissa fall till generalen, i varje fall upp till översten, tillämpades jordavlönning. Detta jordavlönningssystem, som på sin tid avlöstes av penningavlönningssystem, medförde, att i kronans ägo överfördes en mängd boställen. Ett undantag härifrån utgjorde knektboställena, som voro enskild egendom, men i övrigt var det kronans boställen, och de överfördes också vid avlösningen till kronans direkta förvaltning. När jordavlönningssystemet avlöstes, fanns det sålunda runt om i Sveriges bygder en mängd boställen av karakteristiskt och minnesrikt slag.

Dessa boställen övertogos alltså av kronan för förvaltning genom domänstyrelsen. Det var icke blott jordbruksjord, som hörde till dessa boställen, utan i likhet med flertalet andra jordbruk och lantegendomar i vårt land hörde dessutom dit större eller mindre skogsarealer, ofta större sådana. Under en lång tid utarrenderades dessa boställen i sin helhet med jord och skog, naturligtvis med viss begränsad dispositionsrätt beträffande skogen för arrendatorerna. Så gick man inom domänverket och med dåvarande regeringens goda minne in för att skogsförvaltningen skulle skiljas från jordbruksförvaltningen. Litet varstans skildes sålunda skogen från jordbruket och lades under gemensam skogsförvaltning, medan de egentliga jordbruket, ofta med tillägg av en del hagmarker, utarrenderades till jordbrukare.

Jag har velat särskilt trycka på detta, när man, som nu skett i interpellationssvaret, i den mån detta citerar domänstyrelsens uttalande, gör gällande, att dessa jordbruksegendomar i kronans ägo giva så pass ringa avkastning, att den icke räcker till för det nödvändiga och försummade byggnadsunderhållet, än mindre för nödiga nybyggnader och moderniseringar på dessa boställen. Ty man får komma ihåg, att ursprungligen ha dessa egendomar haft både jordbruks- och skogsvärde. Om man, som sig bör, i en egendoms värde inräknar värdet av skogen, tror jag det finnes mycket få boställen i vårt land, som icke mycket väl skulle kunna lämna sådan avkastning, att de förmå bära även kostnaderna för underhåll och nybyggnad av nödiga hus. Nu har jag icke därmed brutit staven över denna boskillnad med skogen. Jag tror, att det i vissa fall varit lyckligt att så skett. Det har medfört bättre skötsel av skogen, men å andra sidan bör man rimligen kunna ifrågasätta, huruvida icke något av skogens värde och avkastning skulle kunna hjälpt till att underhålla boställena.

Nu säger man kanske: ja, men när det är som det är, är det ju ingen idé att nedlägga stora kostnader på byggnaderna å dessa boställen. Ja, sett ur enskildas krassa ekonomiska synpunkter, så är det riktigt, att det är bättre att avhända sig boställena för det pris man kan få, än att nedlägga betydande kostnader och arbete på modernisering av husen. Men det har icke utan skäl rests klander mot de enskilda jordägare, som, sedan de genom försummat underhåll av hus och byggnader låtit dessa komma i ett obehörigt dåligt skick, befriat sig från nybyggnads- och underhållsskyldigheten genom att försälja fastigheterna till hugade enskilda spekulanter. Det är ju givetvis så, att kronan icke rimligen kan undandraga sig samma klandrande omdöme, för det fall den genom mindre god tillsyn och skötsel i ett tidigare skede låtit boställsbyggnaderna bli omoderna och oekonomiska på det ena eller andra sättet. När nu detta förhållande konstaterats och icke längre kan tolereras, säger man helt enkelt att då skola vi befria oss från dessa fastigheter och låta besvären och kostnaderna för nybyggnaderna komma på de nya ägarna.

Innan jag går vidare härutinnan ber jag emellertid att få säga några ord

Svar på interpellation. (Forts.)

om en annan sak. — Därvid går kanske min personliga inställning längre, än man kanske anser sig kunna respektera med hänsyn till den fråga det här gäller — nämligen det kulturminne, det historiska värde, det framtida värde, som är knutet och bör vara knutet till detta kronans innehav av gamla boställen. Med viss rätt och kanske också med någon överdrift lägga vi för närvarande ned mycket stora kostnader och mycket och intresserat arbete för att för framtiden bevara vad vi ha av kulturminnen, folkminnen och fornminnen. Vi låta bygga dyrbara museibyggnader. Vi samla föremål och stapla upp dem i museerna. Vi anställa landsantikvarier för betydande kostnader. Det är icke min mening att klandra detta. Jag anser det vara en Gudi, människor och vårt land behaglig gärning, men man har kanske kommit att bli något ensidigt inriktad. Det är av en viss betydelse, om man exempelvis på ett museum kan från f. d. boställen såsom exempelvis kaptensboställen samla ihop föremål, som illustrera huru vederbörande bodde, huru dessa tjänstemäns arbetsrum voro inrättade o. s. v. Men det har ändå ännu större värde enligt min mening, om vi bevara i kronans ägo, naturligtvis med en förnuftig rationalisering, dessa boställen såsom ett verkligt minne av en tid, som varit, och icke realisera dem. Genom en realisation av dessa boställen kommer man till något, som jag händelsevis fick se i en illustrerad annons samma dag interpellationen framställdes. I Svenska Dagbladet fann jag en annons om en egendom någonstans i Stockholmstrakten, i vilken annons man såsom särskild attraktion anförde, att egendomen var ett f. d. biskopsställe, jag vill minnas för 300 år eller något dylikt tillbaka i tiden. Vi hålla nu på att realisera dessa kulturminnen. I framtiden få vi kanske en erinran härom, när en mer eller mindre förslagen fastighetsagent annonserar till exempel, att den eller den gården är till salu, och som särskild attraktion anger, att det rör sig om ett kaptensboställe, ett översteboställe eller ett regementsskrivare- eller fanjunkareboställe. Dessa boställens karaktär och natur försvinner, varigenom allt vårt arbete för att skapa bestående minnen av en tid, som varit, spolieras. Detta om den sidan av saken.

Jag skall icke nu för mycket gå in på vad som här i interpellationssvaret är citerat ur domänstyrelsens uttalande. Jag förutsätter, att herr statsrådet icke gjort dess uttalanden till sina egna. Om jag går in på en kritik av detta uttalande, är den således ej riktad mot herr statsrådet. Man talar om hur mycket det skulle kosta att iståndsätta boställenas byggnader, och man nämner siffror, som gå till betydande belopp. Men det är gamla synder, som man här får betala. Jag har mitt hem i en bygd, där det finns flera kronoegendommar än i andra bygder i Sverige. Skaraborgs och Malmöhus län äro i det fallet de mest utpräglade. Jag känner flera fall, då en arrendator vid överlåtande av arrendet betingade sig en lösen av efterträdaren, vilken lösen var större än gårdens taxeringsvärde. Däri ingick dock icke någonting för byggnader och dylikt, som ju vederbörande skulle varit skyldig att lösa ut, utan han fick summan för den good will, som arrendet innebar. Jag har, som sagt, många belägg för sådant förfaringssätt. Det är uppenbart, att det här föreligger försummelse. Man har tagit ut för små arrenden och icke tillräckligt noga skött egendomarna utan låtit husen förfalla. Det hade ju varit arrendatorernas och ej underarrendatorernas sak att ordna med husunderhållet även om sådant kostar pengar. Domänstyrelsen vill nu draga sig ifrån att betala »böterna» för försummelserna för att i stället överlämna allt till enskilda köpare av boställena. Jag tycker icke att detta är riktigt. Jag skulle icke säga så mycket härom, om ej samtidigt med detta spolierades de stora, historiska kulturvärden, som det här rör sig om.

För att icke alltför mycket trötta skall jag helt kort gå in på det lilla för-

Svar på interpellation. (Forts.)

sök till försvar, som domänstyrelsen presterar. Jag hittar då först talet om förbättringar dels å en gård i Skaraborgs län, vilket län jag tillhör, dels en gård i Skåne och dels en i Östergötland, summa summarum 3 gårdar av det stora antal boställen, som kronan innehar. Beträffande egendomen Höjentorp måste jag säga, att det närmast var efter ett mycket allvarligt påpekande, som statsrevisorerna gjorde efter ett besök på Höjentorps kungsgård, som domänstyrelsen fann, att det icke gick att lämna denna historiska gård vind för våg. De beslöt vissa arbeten för att iståndsätta den del av gården, som finnes kvar i kronans ägo. Det var sålunda ingen pietet från domänstyrelsens sida, som orsakade detta. Det kan ju hända, att det var detta påpekande, som gjorde, att man i det sammanhanget även tänkte på de andra gårdarna i Malmöhus- och Östergötlands län. Men, i alla fall, detta är alldeles för ringa, för att man verkligen skulle kunna säga, att man därmed i olika delar av vårt land ämnar bevara de karakteristiska boställena.

Jag tillåter mig slutligen göra en liten erinran emot herr statsrådets uttalande, att enligt hans mening »ha hittills skedda försäljningar av kronoegendomar icke medfört, att det av interpellanten anförda önskemålet att i kronans ägo bevara karakteristiska boställen såsom goda och varaktiga minnen av en tid som varit trätts för nära». Jag kan icke hjälpa att jag anser, att detta önskemål nog har trätts för nära genom redan skedda försäljningar. Jag vill tillägga — och det var den direkta anledningen till min interpellation — att när det under förra månaden meddelades i pressen, att domänstyrelsen gjort en hänvändelse till domänintendenterna, att dessa till styrelsen skulle lämna uppgift om vilka jordegendomar som fortfarande borde behållas i kronans ägo, och jag beträffande mitt eget hemlän hos dess domänintendent, som icke saknar intresse för kulturminnesvård, fick se den förståelse han presterade, blev jag med rätta allvarligt förskräckt. Skulle försäljningarna ske i den omfattning, varom detta vittnade, vore i stort sett det hela spolierat, och då bleve icke någonting av betydelse kvar av dessa minnesmärken.

När man här vidare enligt domänstyrelsens uttalande går in för att behålla egendomar, som ligga så nära större samhällen, att de kunna säljas till samhällena, så innebär icke detta, att de komma att bibehållas för framtiden, utan att de säljas, då man kan få bra tomtpriser och av den anledningen kan stycka marken för försäljning. Då har deras karaktär gått förlorad. Bibehåll gärna egendomar, som passa för detta, men bibehåll även andra egendomar, som av skäl jag här framhållit böra behållas såsom karakteristiska boställen.

Jag vill emellertid icke endast taga fasta på herr statsrådets i sista delen av interpellationssvaret gjorda uttalande, att han anser, att dylika egendomar även framdeles böra bibehållas i kronans ägo och utarrenderas efter vissa principer, utan jag vill till detta säga, att skall det bli möjligt att bibehålla karakteristiska boställen i kronans ägo för framtiden, då måste försäljningarna ske efter långt restriktivare principer än de hittills skett. Jag vill verkligen rikta en mycket varm och allvarlig vädjan till herr statsrådet att i den mån det ankommer på honom tillse, att vi bevara dessa egendomar i kronans ägo, så att vi icke för framtiden spoliera vad som ännu finns kvar att bevara. Och jag tillägger, att jag tror, att vi ha råd till detta, ty så fattigt skall väl ändå icke det svenska samhället bli, att vi icke ha råd att iakttaga ett förnuftigt tillvaratagande av våra oersättliga kulturvärden.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Jag vill blott påpeka, att då skogsförvaltningen skildes från jordbruksförvaltningen, så var det statsmakterna, som efter omprövning fattade detta beslut. De ansågo, att även skogarna med hänsyn till vår folkför-

Svar på interpellation. (Forts.)

sörjning borde skötas på mest rationella sätt. Det stod ju en mycket stark strid, när den ecklesiastika boställsordningen antogs i början av 1930-talet, då amiral Lindman såsom en förkämpe för skogsvården stred emot det då framlagda lagförslaget och menade, att det innebar, att man skulle gå tillbaka från rationaliseringen och få en sämre anordning på detta område.

Jag vill också påpeka, att domänstyrelsen under de senare åren har lagt ned väsentliga kostnader på detta. Men det är alldeles riktigt, som herr förste vice talmannen säger, att även om skogsförvaltningen fränskiljes, så bör avkastningen från skogen kompensera en del av byggnadskostnaderna. Och även om domänstyrelsen har fränskilt skogsförvaltningen med hänsyn till taxeringsvärdet, så är det klart, att om det vid bokslutet uppstår en vinst från skogen eller från jordbruket, som kan inlevereras till statsverket, så blir det enligt min mening en bokföringsfråga eller en räknefråga, hur man vill redovisa detta. Nu har ju domänstyrelsen under årens lopp inköpt många skogsfastigheter, och i första hand är det dessa skogsfastigheters jordbruk, som avlösts och sålts från hela komplexet. Detta har enligt min mening under en följd av år skötts på ett irrationellt sätt. Det har tidigare anmärkts på att fastigheter som avlösts och sålts icke innehållit tillräckligt stora skogsarealer, men det har domänstyrelsen numera ändrat, särskilt sedan bestämmelserna om avstyckning blivit ändrade.

Beträffande förslaget från domänstyrelsen betraktar jag det så, att domänstyrelsen anser med sin fördel förenligt att göra en inventering och lägga fram kalkyler, så att den kan säga, att ungefär så här ser det ut, och vi i fortsättningen skola behålla dessa fastigheter i kronans ägo. När denna inventeringsresultat blir klart, får naturligtvis regeringen taga ståndpunkt därtill. Och skulle regeringen då vilja ha andra försäljningsgrunder, så får riksdagen fatta beslut i frågan. Jag kan erinra om att under min riksdagstid har det många gånger här i riksdagen sagts: vore det icke bättre, att domänstyrelsen sålde en del av dessa jordbruksfastigheter, när det ur ekonomisk synpunkt är ändamålsenligt? Det har kanske funnits enskilda riksdagsledamöter, som menat något annat, men det har varit riksdagens mening, att man bort sälja. Det är icke någon felaktig utveckling att egendomarna övergå i enskilda jordbrukares ägo, ty det innebär bara, att man binder dem bättre vid fastigheten. Men jag har den uppfattningen, som jag redan sagt, att det icke endast ur den synpunkt, som interpellanten anför, är angeläget att bibehålla vissa fastigheter, utan det är så även med hänsyn till de erfarenheter domänstyrelsen gjort såsom jordägare vid utarrendering av jord efter förnuftiga principer.

Det beklagliga i hela den jordekonomiska utvecklingen är, att man beräffande många enskilda fastigheter, som utarrenderas, tar ut högsta möjliga arrendavgäld under loppet av tre à fyra år. Och det är självfallet, att en driftig jordbrukare tar ut av jorden så mycket som han kan för att kunna fullgöra arrendavtalet. Men då några perioder gått till ända ha många egendomar sjunkit i värde på grund av den rovdraft av svensk jord, som på det sättet fått äga rum. Det är sådana metoder som domänstyrelsen icke behöver tillämpa, och det kan ur den synpunkten vara ändamålsenligt om statens egendomar kunna tjäna som en god förebild.

Herr förste vice talmannen **Magnusson:** Jag ber att få erinra om vad jag uttryckligen i mitt förra anförande sade, nämligen att jag icke hade någonting att erinra emot den omständigheten, att skogarna skildes från förvaltningen och skötseln av de egentliga jordbruken. Och jag tar med nöje fasta på statsrådets uttalande, när han ansåg skäligt, att dessa skogar i någon mån skulle få bidra till att underhålla kvarvarande jordbruk. Jag känner mycket väl

Svar på interpellation. (Forts.)

till det tal, som förekommit här inom riksdagen, att det vore bättre att sälja kronans egendomar, emedan de lämna så dålig avkastning. Jag tror, att när man talar så, har man icke riktigt tänkt sig in i problemet, och framför allt har man icke haft blicken öppen för de kulturvärden dessa fastigheter ha och icke heller för de andra värden, som jag vidrört i min interpellation och här ber att få nämna ett par ord om.

Jag anser nämligen, att för jordbrukets utveckling är det tacknämligt, om ett visst antal goda och förmånliga jordbruksarrenden finnas tillgängliga inom vårt land, dock icke av den sorten som statsrådet omnämnde, där man måste taga ut det mesta möjliga av jorden under några år, även om det skall ske med rovdrift. De böra finnas tillgängliga för dessa talrika jordbrukskunniga ungdomar, vilka sakna tillräckligt med kapital för att genom inköp förvärva egen jord, men som kunna uppbringa tillräckligt för att förvärva inventarier och få tillfälle slå sig ned på rejäla arrenden och därunder visa sig kunna samla så pass mycket, att det i talrika fall räcker till för att de skola kunna bli ägare till egna jordbruk. Även ur den synpunkten tror jag, att ett bibehållande av en hel del arrendejordbruk i kronans ägo har det värdet, att, även om de icke ekonomiskt bli så lönande för kronan, de i alla fall bli till värde för vårt land och vårt folk i övrigt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Eriksson**, erhö^{*Svar på interpellation.*}ll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Eriksson i Sandby frågat mig, *dels* om jag uppmärksammat vissa av honom angivna förhållanden i avseende å mjöl- och fläskransoneringsarna samt *angående* sättet för kristidsnämndernas underrättande om införande av ransoneringsar, *dels ock* om det kunde förväntas, att genom min medverkan åtgärder komme att vidtagas för åstadkommande av en förändring i den riktning, som av interpellanten åsyftats.

En av interpellantens anmärkningar mot det sätt varpå mjölransoneringen genomförts avser, att förmalningskort icke tilldelas andra än jordbrukare. I fråga om fläskransoneringen framhåller interpellanten, att ransoneringsutformning icke medger svinuppfödare att sälja en del av ett svin som slaktats för hans räkning direkt till en konsument, även om konsumenten tidigare regelmässigt brukat inköpa fläsk direkt hos producent. Härigenom ha, påpekar interpellanten, uppstått ökade kostnader för konsumenten.

I båda fallen har bestämmelsernas utformning motiverats med kontrollhänsyn. En av förutsättningarna för en effektiv ransonerings av en viss vara är, att handeln med varan från producent till konsument är underkastad kontroll. För att kontrollen skall vara effektiv kräves, att handeln följer ett visst system. Svårigheterna härvidlag framträda särskilt, när det blir fråga om ransonerings av jordbruksprodukter, som frambringas av ett stort antal större och mindre producenter och som under vanliga förhållanden i stor omfattning bruka försäljas direkt från producent till konsument. I sådana fall är det ur kontrollsynpunkt angeläget, att direktförsäljningen begränsas till det minsta möjliga. Den omläggning av handeln, som härigenom blir erforderlig, kan helt säkert i många fall medföra ökade kostnader för varornas distribution. Mot nackdelarna härav har man ått väga de olägenheter, som skulle uppstå, därest kravet på effektiv kontroll eftergäves. Särskilt i början av en ransonerings, då det gäller att få in varuförmedlingen under kontroll och förhindra att den föres in

Svar på interpellation. (Forts.)

på okontrollerade vägar, måste detta krav tillmätas avgörande vikt. I den mån regleringsverksamheten fortgår och en stabilisering av förhållandena inträder, kan det måhända visa sig möjligt att genom jämkningar i regleringsföreskrifterna ordna så, att bättre anpassning av varuförmedlingen efter vad som tidigare varit brukligt kan ske i det hänseende, som nu berörts.

Att endast jordbrukare äger utfå förmalningskort sammanhänger just med kravet på en effektiv kontroll. Bland annat för att möjliggöra övervakning av handeln med mjöl har det nämligen ansetts nödvändigt att förbjuda förmalning mot tull i form av mjöl eller kli. Som följd härav måste vid förmalning mot förmalningskort samtliga mälprodukter och sålunda ej endast mjöl utan även kli utlämnas till kortinnehavaren. Då handeln med såväl mjöl som kli är reglerad, är det angeläget, att rätten att erhålla förmalningskort begränsas till sådana personer, som ha användning för dessa varor. Ett utsträckande av rätten till förmalningskort till icke-jordbrukare skulle i hög grad försvåra kontrollen över dispositionen av de erhållna klikvantiteterna.

Förmalningskort tilldelas producent mot att kuponger frånskiljas hans brödkort. Därvid måste man lägga till grund ett visst beräknat jämförelsetal mellan mjöl, varå kupongerna lyda, och brödsäd, som skall förmalas mot förmalningskortet. Från början var detta jämförelsetal bestämt till 75 % så att mot en kupong på brödkortet, som gäller $1\frac{1}{4}$ kg mjöl, erhöles förmalningskort avseende $1\frac{2}{3}$ kg brödsäd. Från och med den 2 december är jämförelsetalet bestämt till $66\frac{2}{3}$ %, vilket innebär att en kupong om $1\frac{1}{4}$ kg mjöl beräknas motsvara $1\frac{7}{8}$ kg spannmål. Hur mycket mjöl respektive kli producenten i verkligheten erhåller vid förmalningen beror på till vilken grad spannmålen utmallas. Vid s. k. sammalning erhålles i det närmaste lika mycket mjöl som den förmalda spannmålen; i detta fall får producenten således ungefär 50 % mera mjöl än om han — såsom andra konsumenter måste göra — köpte mjöl direkt på sitt brödkort. Vid lägre utmalningsgrad — som ju tillämpas vid siktmjöl — får han mindre mjöl, men först om utbytesprocenten vid förmalningen går ned till något under 70, får han nöja sig med lika mycket mjöl som om han köpt mjölet på brödkortet. Återstoden av den förmalda spannmålen får han i form av kli. Det kli, som erhålles vid lönförmalning, får jordbrukaren utan hinder av beslaget å kli använda till utfodring.

Rätten att låta förmala brödsäd för eget hushov innebär såsom framgår av vad jag har sagt icke obetydliga förmåner. Dessa förmåner ha ansetts böra tillkomma endast producenter av brödsäd i syfte att uppmuntra till odling därav. Att såsom interpellanten ifrågasätter utsträcka systemet med förmalningskort även till konsumenter är tydligen inte möjligt utan att ändra grunderna för förmalningskortet.

Även i fråga om de föreskrifter beträffande fläskransoneringen, som interpellanten anmärkt på, har det varit hänsyn till kontrollen, som måst tillmätas avgörande vikt.

Bestämmelserna om slaktlicens ha utformats med tanke på att man inte vill minska intresset för uppfödning av hushållsgrisar och därigenom ge anledning till att till svinföda dugligt hushållsavfall förfäres. Slaktlicens lämnas därför icke endast till jordbrukare utan till var och en, som under minst tre månader uppfött svin och vid uppfödandet använt foder, som härstammar från eget hushåll. Att lämna medgivande till envar, som innehar hushållsgris, att försälja det uppslaktade fläsket mot att köparen avlämnar erforderliga ransoneringskuponger synes uteslutet, om man skall ha en effektiv kontroll över fläskproduktionen. Även om man skulle begränsa rätten att i dylikt fall köpa fläsk till endast vissa grupper av konsumenter, skulle kontrollen komma att i hög grad försvåras. Säkerligen skulle den mängd fläsk, som såldes under kontroll,

Svar på interpellation. (Forts.)

minskas, med påföljd att svårighet skulle uppstå för vidmakthållande av en önskvärd fläsktillgång i den allmänna marknaden.

I fråga om brödransoneringen har interpellanten anmärkt på den tidigare gällande bestämmelsen, att förmalningskort i regel ej utdelades för förmalning av annan brödsäd än den som skördats under år 1940. Denna bestämmelse, varigenom avsetts att draga en gräns mellan de spannmålsodlande jordbrukarna, som skola erhålla förmalningskort, och övriga jordbrukare, har av livsmedelskommissionen tillämpats så, att kommissionen efter särskild framställning regelmässigt tilldelat jordbrukare, på vars brukningsdel råg eller vete skördats under år 1939 men ej under 1940, förmalningskort för högst den kvantitet brödsäd som odlats under 1939. Numera — från och med den 2 december — äger jordbrukare, som under år 1939 eller år 1940 eller under båda åren odlat brödsäd, av *kristidsnämnden* erhålla förmalningskort för högst den kvantitet brödsäd, som han skördat i år, jämte den myckenhet brödsäd av 1939 års skörd, som han eventuellt innehade den 1 december i år. Härigenom synas interpellantens önskemål på denna punkt vara i huvudsak tillgodosedda.

Slutligen framhåller interpellanten, att kristidsnämnderna bli av livsmedelskommissionen alltför sent underrättade om fattade beslut och nya regleringar. Med anledning härav har livsmedelskommissionen i en till mig överlämnad promemoria anfört i huvudsak följande.

Livsmedelskommissionens cirkulär med bestämmelser om en ny reglering expedieras regelmässigt två dagar innan regleringen träder i kraft. Stundom har det hänt, att då en ny reglering ansetts så brådsande, att den borde sättas i kraft så snart som möjligt efter regeringens beslut i ämnet, cirkuläret ej kunnat skickas förrän dagen före regleringens ikraftträdande. Kristidsnämnderna i södra och mellersta Sverige torde även i dessa fall regelmässigt, där postgången ej är särskilt dålig, erhålla bestämmelserna samma dag som regleringen börjar. Till Norrland och eljest, där postgången är mindre god, torde cirkulären anlända någon eller några dagar senare. Vad angår de cirkulär, som innehålla närmare bestämmelser om nya regleringar, skulle det givetvis vara för livsmedelskommissionen önskvärt att kunna, i den mån regeringens beslut föreligger, lämna nämnderna information om regleringsåtgärderna på ett tidigare stadium. Så skedde också i början av kommissionens arbete. Vid dessa tillfällen inträffade emellertid, att allmänheten och tidningarna fingo kännedom om regleringen, innan denna trädde i kraft. Därför ha också av liknande skäl vid sådana tillfällen ransoneringskort och blanketter icke ansetts kunna ut-sändas på förhand. Ibland, då de nya regleringarna ålägga kristidsnämnderna omedelbara arbetsuppgifter, har kommissionen telegrafiskt uppmanat kristidsnämnderna att lyssna på radio vid den tidpunkt, då meddelande i saken därom lämnas. Givet är att detta tillvägagångssätt kan medföra olägenheter och obehag för kristidsorganen, men någon skada i sak vare sig för nämnderna eller allmänheten torde icke kunna påvisas därav.

Vissa kristidsstyrelser och kristidsnämnder ha framställt anmärkning mot att av kommissionen meddelade bestämmelser publiceras i pressen, innan de komma lokalorganen tillhanda. Någon ändring häri torde icke kunna genomföras i vad angår nya ransoneringar. Dock har kommissionen börjat tillämpa den praxis att i radio- och tidningsmeddelanden uttryckligen säges, att cirkulär med närmare upplysningar icke förrän något senare kunna vara kristidsnämnderna tillhanda. I anledning av ett i interpellationen åsyftat fall, då en person dömts till ansvar för överträdelse av vissa bestämmelser, som varken han eller kristidsnämnden vid tidpunkten i fråga hunnit få kännedom om, har livsmedelskommissionen uppgivit, att kommissionen i de fall åklagare förfrågat sig, om under dylika omständigheter åtal bör väckas eller icke, konsekvent förklarar,

Svar på interpellation. (Forts.)
att åtal icke borde väckas, med mindre det vore styrkt eller åtminstone sannolikt, att vederbörande haft kännedom om de utfärdade bestämmelserna.

Vidare yttrade

Herr **Eriksson** i Sandby: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framföra mitt tack för att han trots sin utan tvivel mycket stora arbetsbörd har velat så utförligt besvara min interpellation.

Jag har också anledning uttrycka min tacksamhet för den positiva inställning till de av mig påtalade förhållandena, som herr statsrådet tydligen har. Herr statsrådet har ju nämligen i sitt svar sagt: »I den mån regleringsverksamheten fortgår och en stabilisering av förhållandena inträder, kan det måhända visa sig möjligt att genom jämkningar i regleringsföreskrifterna ordna så, att bättre anpassning av varuförmedlingen efter vad som tidigare varit brukligt kan ske i det hänseende, som nu berörts.» Jag tolkar detta så, att herr statsrådet har förståelse för de synpunkter, jag framfört, och att ändringar i dessa hänseenden så småningom icke äro uteslutna. Läger jag därtill, att livsmedelskommissionen, sedan interpellationen väckts, i vissa avseenden också ändrat tillämpningsbestämmelserna i den av mig åsyftade riktningen, är det ju ganska naturligt, att det för mig saknas anledning gå in på någon större diskussion om samtliga i interpellationen berörda förhållanden.

Jag kan sålunda inskränka mig till några randanmärkingar till det svar, som jag erhållit, samt till att göra vissa förtydliganden till interpellationen. När det då först gäller förmalningskortet för *icke*-producenter, så medger jag gärna, att problemet har flera sidor och att det kunde uppstå betydande olägenheter, därest kravet på en effektiv kontroll eftergäves. Jag måste emellertid i detta sammanhang påpeka, att ett av mina skäl till att framföra de synpunkter, jag gjort i interpellationen, också varit önskemålet att erhålla en bättre kontroll samt att förhindra fusk och oegentligheter vid sidan om regleringen. Detta framgår också av min interpellation, där jag påpekat, att nu gällande bestämmelser »till resultat medfört att många innehavare av brödsäd (inköpt sådan), vilka vägrats förmalningskort, i stället ha vänt sig till någon jordbrukare, som är ägare av en s. k. husbehovskvarn, och där fått förmala brödsäden till djurfoder». Hade kristidsnämnderna haft rätt medgiva förmalningskort till dylik person, skulle densammes mjölförbrukning varit ställd under kontroll — kupongerna från hans inköpskort skulle ha varit fränskilda och marknaden följaktligen haft kvar den kvantitet, vilken nu i stället gått till djurfoder.

Vad det gäller den vid förmalningen uppkomna klimängden kan det påpekas, att sådana personer, som jag främst här syftat på, såsom regel ofta äro ägare av svin eller höns och sålunda berättigade att erhålla tilldelning av kli — i varje fall en kvantitet av högst 50 kg. per år. Jag vidhåller alltså fortfarande, att starka skäl tala för sådana medgivanden. att i varje fall de, vilka före beslaget inköpt brödsäd, fått förmala densamma. Brödsäden hade då kommit till användning för avsett ändamål — vederbörande hade på en gång kunnat förvärva en större kvantitet mjöl, och han hade samtidigt fått åtnjuta en välbehövlig besparing i levnadskostnaderna. Med hänsyn till de långa avstånden, de dåliga kommunikationerna och de bekymmersamma förhållanden, under vilka ofta dessa fattiga människor leva, hade detta varit både försvarligt och önskvärt.

Beträffande fläskransoneringen föreligga emellertid utan tvekan vissa bestämmelser, vilka i sin nuvarande utformning och tillämpning i praktiken äro ägnade att medföra större våld än nöden kräver. Herr statsrådet finner det

Svar på interpellation. (Forts.)

uteslutet att kunna medgiva producent rätt till försäljning till konsument, om, såsom herr statsrådet uttrycker det, »man skall ha en effektiv kontroll över fläskproduktionen». Jag är fullt övertygad om — och denna min uppfattning har stärkts genom överläggningar med representanter för många kristidsnämnder — att det i realiteten *icke* behöver uppstå några kontrollsvårigheter. En konsument, vilken regelmässigt brukat inköpa fläsk direkt från producent, kan som regel också för kristidsnämnden styrka detta. De lokala kristidsnämndernas personkännedom utgör också ett faktum, som man i detta sammanhang icke behöver underskatta. Om kristidsnämnderna vid utlämnandet av slaktlicens till producent från konsumentens fläskkort avskilja erforderligt antal kuponger, måste ju däri ligga en garanti mot missbruk. Det kan ju såvitt jag förstår icke spela någon roll, om kristidsnämnden eller detaljhandlaren avskiljer kupongerna. För bägge dessa kvarstår ju skyldigheten att redovisa för de mottagna kupongerna. Om producenten, sedan försäljningen skett, till kristidsnämnden återlämnar kopian av slaktlicensen, påtecknad med köparens erkännande av den mottagna kvantiteten, så följer ju detta helt det nuvarande kontrollsystemet vid försäljning. Detta är ju för övrigt precis samma system, vilket nu tillämpas vid försäljning eller överlåtelse till arbetare-födorådstagare m. fl. Principen om extra förmån ur ransoneringssynpunkt har man ju redan erkänt genom systemet med tilläggskort på fläsk till dessa medborgargrupper, vilka av mig främst åsyftades, och detta behöver sålunda icke här beröras.

Det har sålunda, herr talman, i ett dylikt fall enligt mitt sätt att se icke inträffat någonting annat än att konsumenten på en gång kunnat inköpa den kvantitet, till vilken han under en viss tid är berättigad, att han icke behövt färdas milslånga vägar för att fylla sitt behov av fläsk samt att han befriats från en många gånger mycket betydande mellanhandsvinst. Den livsmedelsfördyring, som nu uppstår genom att konsumenterna tvingas att i charkuteri-butikerna i mindre poster inköpa sitt fläsk, är mycket betydande. Jag tvekar icke att påstå, att den i de flesta fall är så betydande, att vissa grupper av människor nästan helt nödgas avstå från denna konsumtion, därför att deras blygsamma inkomster icke medgiva några inköp. Jag vill, herr talman, beteckna de önskemål jag framställt som mycket rimliga, och jag tror fortfarande, att det icke finns några verkligt bärande skäl emot en förändring av bestämmelserna i detta hänseende. Några olösliga praktiska svårigheter eller kontrollsvårigheter behöva efter mitt sätt att se icke uppstå.

Däremot ha uppstått vissa andra oformligheter i samband med fläskregleringen. Dessa få givetvis, till viss del, tillskrivas svårigheten att hastigt lägga ett område som detta under reglering. Det kan t. ex. påpekas, att enligt livsmedelskommissionens cirkulär 117—B 49 nedslaktning för husbehov icke var tillåten under tiden 5—27 oktober. Redan den 12 oktober kunde emellertid pressen meddela — kristidsnämnderna erhöles icke detta meddelande förrän omkring den 17 oktober — att bestämmelsen ändrats och att husbehovsslakt medgivits från den 14 oktober. Oavsett familjens storlek fick emellertid försäljning av fläsk ej ske under denna tid. En ensam djuruppfödare eller exempelvis en familj om två personer tvingades då att nedsalta en hel gris för eget behov. När sedan de definitiva bestämmelserna trädde i kraft, visade det sig, att en familj på t. ex. två personer icke fick behålla mer än en halv gris. Nu finnes det emellertid många dylika familjer, vilka regelmässigt slakta och nedsalta en hel gris per år. En dylik familj får nu enligt bestämmelserna under närmaste halvåret för egen räkning förbruka en halv gris. De ha emellertid från den 14 oktober icke fått behålla mer än en halv gris utan tvingats försälja resten för att efter ett halvår nödgas köpa sitt fläsk i affärerna. Därom

Svar på interpellation. (Forts.)

hade givetvis intet varit att säga, för den händelse det hade rätt brist på fläsk. I stället ha, som bekant, rätt vissa svårigheter att finna avsättning för dessa fläskhalvor under senare tid. Under innevarande vecka har emellertid livsmedelskommissionen ändrat även dessa bestämmelser och medgivit rätt för kristidsnämnderna att, där så på grund av särskilda förhållanden finnes påkallat, underlåta att föreskriva skyldighet att överlåta halva svinet.

Detta beslut kan ju noteras med tillfredsställelse, även om detsamma på grund av ordalydelsen säkerligen kommer att medföra många tvistigheter och olika tolkningar. En del kristidsnämnder kommer helt säkert att tillämpa möjligheten generellt, medan återigen andra såsom regel icke finna sådana särskilda omständigheter föreligga, att nämnden kan taga hänsyn därtill. Det är emellertid att hoppas, att livsmedelskommissionen så småningom i deras helhet skall rätta till de olägenheter, som nu i olika fall uppstått. Det ligger någonting verkligt motbjudande uti att tvinga dessa ofta mycket fattiga människor att nu till ett jämförelsevis lågt pris sälja hälften av sin hushållsgris för att efter en viss tid nödgas till mer än det dubbla priset inköpa återstoden för sin konsumtion. Att i onödan fördyra och försvåra de fattigas konsumtion kan ju icke vara försvarligt ens i de fall där konsumtionen behöver nedbringas. Olämpliga bestämmelser bidraga också till att nedbringa produktionen, då ju många producenter finna det mindre lönande att upprätthålla sin produktion under sådana förhållanden.

Jag vill icke alls göra gällande, att ett dylikt resonemang är riktigt, men icke förty har man på många håll fått denna uppfattning.

När det så gäller kommissionens cirkulär och meddelanden till kristidsnämnderna måste man givetvis förstå vissa av de rådande svårigheterna. Man måste förstå nödvändigheten av sekretess. Man måste förstå svårigheten att på kort tid få fram dessa massor av tryck som behöves. Vad som kristidsnämnderna emellertid ganska allmänt reagerat mot är just tendensen att de i sista hand bliva informerade. Jag har tidigare pekat på, hurusom pressen — jag kan särskilt nämna Jordbrukarnas föreningsblad nr 41, daterat den 12 oktober — innehöll meddelande om de ändrade bestämmelserna för hushållsslakt. Till kristidsnämnderna kom detta cirkulär först omkring den 16—17 oktober. Man kan i detta fall knappast peka på någon tillfällighet, när det just gäller min egen kristidsnämnd. Det var sannolikt lika okänt för många andra nämnder, i varje fall i mitt grannskap. Icke ens på kristidsstyrelsen i Stockholms län kunde man den 14 oktober giva definitivt besked på denna punkt.

När man vet, att oktober sedan gammalt är slaktmånad och att slakten från den 5 oktober varit förbjuden, förstår man också den rusning till kristidsnämnderna, som uppstod, när pressen spred sitt meddelande om de ändrade bestämmelserna. Det är ju icke roligt för kristidsnämndernas ordförande att vid sådana tillfällen få lov att inför allmänheten tjänstgöra som levande frågetecken. Kristidsnämnderna ha därför ansett sig böra ha samma rätt som exempelvis pressen att i något så när god tid få besked om vad som förestår.

Nu anför livsmedelskommissionen, att man telegrafiskt uppmanat kristidsnämnderna att lyssna på radio. Ja, detta har skett för mitt eget vidkommande under de 14 månader jag varit ordförande i kristidsnämnden så, att livsmedelskommissionen vid ett enda tillfälle uppmanat mig att lyssna på radio, icke i telegram, men i skrivelse. Formuleringen löd, att ett för kristidsnämndernas arbete mycket viktigt meddelande komme att lämnas. Så var det angivande av datum samt klockslag.

Detta gällde emellertid beslaget på kakao. Man måste ju utan vidare konstatera, att det var ett meddelande om ett beslag, som praktiskt taget större delen av kristidsnämnderna hade mycket liten anledning att syssla med.

Svar på interpellation. (Forts.)

Nu har ju kommissionen i sin promemoria till herr statsrådet anført, att kommissionens cirkulär expedieras regelmässigt två dagar innan regleringen träder i kraft. Min erfarenhet som kristidsnämndsordförande dessa 14 månader är emellertid en helt annan. Då jag ju är bosatt i Stockholms län endast 15 mil från Stockholm, borde jag ju tillhöra en i posthänseende ganska väl gynnad kategori. Jag tror heller icke, att det är någon tillfällighet som medfört förse- ning i avseende å dessa cirkulär, när det gäller min egen kristidsnämnd. Jag grundar denna min uppfattning därpå, att de omkringliggande kristidsnämndernas ordförande ofta i samband med nya regleringar ringt upp mig med för- frågningar om innebörden. Om jag icke är felaktigt underrättad har det också på ett större informationsmöte i Norrtälje, anordnat av länets kristidsstyrelse för kristidsnämnderna i området, där en representant för kommissionen varit närvarande, framkommit kritik just på denna punkt. Det finnes många exempel att anföra, om så skulle påkallas, i detta sammanhang. Men det finnes ju ingen anledning därtill. Jag skall alltså icke fördjupa mig i något resonemang om den saken. Jag vill i stället bara hemställa till vederbörande att oftare använda sig av den metoden att genom ett meddelande till kristidsnämnderna göra dessa uppmärksamma på de radiomeddelanden, som komma.

Därutöver är det en praktisk åtgärd, som statsrådet pekade på och som sä- kerligen för kristidsnämnderna varit ganska värdefull, nämligen att kommis- sionen i sina meddelanden i radio såsom regel uttryckligen för allmänheten på- pekar, att upplysningar och blanketter icke äro tillgängliga hos kristidsnämnd- erna förrän efter några dagar.

Det är naturligtvis riktigt som statsrådet säger, att någon skada i sak kan icke påvisas av de olägenheter, som jag berört. Jag kan hålla med därom, men jag måste samtidigt göra det påpekandet, som jag förut gjort i interpellationen: Allmänheten, affärsmännen, många av dem, som beröras av dessa ransonerin- gar och beslag, ha vid många tillfällen mist sitt förtroende för kristidsnämnder- na, då icke kristidsnämnderna på ett par, tre dagar haft möjlighet att tillhan- dahålla de blanketter, som utlovats, eller lämna upplysning om de ransonerin- gar och beslag, som trätt i kraft.

Vad slutligen gäller åsyftade fall, då personer dömts till ansvar för över- trädelse av bestämmelser, om vilka varken de eller kristidsnämnden ägt känne- dom, så måste jag till livsmedelskommissionens promemoria, där man alltså säger att åklagare förfrågat sig och fått vissa besked, foga den kommentaren, att tydligen ej alla åklagare först förfrågat sig hos livsmedelskommissionen. I varje fall har vid Frösåkers tingslags häradsrätt i Roslagen en affärsinne- havare dömts till 120 kronors böter för överträdelse av en förordning, som icke kommit kristidsnämnden tillhanda. Handelsmannen ringde kristidsnämnden med förfrågan om det beslag, som trätt i kraft, men nämndens ordförande hade ingen kännedom därom. Mannen åtalades och dömdes till 120 kronor böter för för- säljning intill tiden för dagstidningarnas ankomst, där grunderna för ranso- neringen funnos angivna. Livsmedelskommissionens cirkulär kom icke ens denna dag kristidsnämnden tillhanda, vilket dess ordförande personligen påpekat för mig och som han givetvis också står för.

Jag noterar med tillfredsställelse den ståndpunkt, som kommissionen här har intagit. Jag vill sluta med att uttala den förhoppningen, att livsmedelskom- missionen så småningom skall söka åstadkomma en förbättring i de avseenden, där man hittills kunnat konstatera verkliga brister. Detta är ett oeftergivligt krav, därest det viktiga ransoneringsmaskineriet skall kunna fungera oklander- ligt till nytta för land och folk.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

§ 4.

Föredrogs punktvis andra särskilda utskottets utlåtande, nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag dels om anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar å tilläggsstat I för budgetåret 1940/41, dels ock i fråga om vissa allmänna spörsmål, som beröra riksstaten och tilläggsstat I för samma budgetår.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 5.

Anmälde andra särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 102, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag dels om anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar å tilläggsstat I för budgetåret 1940/41, dels ock i fråga om vissa allmänna spörsmål, som beröra riksstaten och tilläggsstat I för samma budgetår.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställanden i utlåtande nr 78 bifölles även av första kammaren.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.14 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Måndagen den 30 december.

Kl. 12 på dagen.

§ 1.

Justerades protokollen för den 16, den 17, den 18 och den 19 innevarande december.

§ 2.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till Sveriges riksdags beslut å innevarande 1940 års urtima riksmöte.

§ 3.

Justerades ett protokollsutdrag.

§ 4.

Hans excellens herr statsministern *Hansson* avlämnade Kungl. Maj:ts skrivelse, nr 85, angående förordnande av statsrådsledamöter att uppläsa Kungl. Maj:ts beslut om avslutande av urtima riksdagen.

Av nämnda skrivelse, som nu föredrogs, inhämtades bland annat, att Kungl. Maj:t förordnat hans excellens herr statsministern Per Albin *Hansson* att i riksdagens andra kammare uppläsa Kungl. Maj:ts öppna brev i ämnet.

Med anledning härav lämnade herr talmannen ordet till hans excellens herr statsministern *Hansson*, som uppläste Kungl. Maj:ts öppna brev, nr 86, enligt vilket urtima riksdagen skulle avslutas denna dag.

Herr **talmannen** tog nu avsked av kammarens ledamöter med följande ord: Mina damer och herrar! Denna urtima riksdag har behandlat åtskilliga frågor, som höra samman med världskrisens verkningar inom vårt land. Inför nödvändigheten att öka det allmänna skattetrycket har riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag godkänt förordning om allmän omsättningsskatt. Riksdagen har därmed fattat ett beslut, som kräver nya uppoffringar av landets medborgare, huvudsakligen för att upprätthålla försvarsberedskapen.

Med denna riksdags avslutning komma flera av kammarens ledamöter att träda tillbaka från riksdagsarbetet. Vi vilja vid detta tillfälle uttala vår tacksamhet till dessa våra kamrater för deras mångåriga och plikttrogna arbete i vår gemensamma strävan att gagna land och folk.

Härpå svarade herr **Lithander**: Herr talman! Såsom varande den till riksdagsåren äldste närvarande ledamoten av denna kammare ber jag att till herr talmannen få rikta ett tack för de ord, som Ni nyss har uttalat. Men icke endast det. Jag ber även att få uttrycka kammarens tack för det utmärkta sätt, på vilket herr talmannen har lett förhandlingarna under denna urtima riksdag. Det är för övrigt under en period av tio riksdagar, som klub-

ban har vilat i Eder säkra hand, och det har för oss varit en trygghet, att så varit fallet under en farofylld och allvarlig tid.

Jag ber med dessa ord att få tillönska herr talmannen ett gott slut på innevarande år och ett lyckosamt nytt år. Jag får visserligen icke då vara med och hälsa herr talmannen välkommen, men jag vill ge uttryck åt den glädje, som kammaren då känner att åter se herr talmannen tillbaka.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12.7 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Måndagen den 30 december.

Kl. 1 e. m.

Jämlikt bestämmelse i § 12 reglementariska föreskrifter för riksdagen hade tillkännagivande blivit vederbörligen utfärdat därom, att justering av de kammarens protokoll, vilka vid riksdagens avslutande återstode ojusterade, komme att denna dag kl. 1 e. m. försiggå i kammarens justeringsrum; och tillstädeskommo på utsatt tid följande kammarens ledamöter:

Herr *Magnusson* i Skövde;
» *Eriksson* i Stockholm;
» *Wallén*.

Det protokoll, som hållits vid kammarens denna dag hållna sammanträde, upplästes och blev av kammarens tillstädesvarande ledamöter godkänt.

In fidem
Sune Norrman.